

Dr hab. Iwona Chomiak-Orsa,
Prof. UE we Wrocławiu
Katedra Inteligencji Biznesowej w Zarządzaniu

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej mgr Anny Karcz pt.:

„MOŻLIWOŚCI I BARIERY WPROWADZENIA JEDNOLITEGO KRAJOWEGO SYSTEMU PROWADZENIA KSIĄG RACHUNKOWYCH”

napisanej pod kierunkiem naukowym

prof. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie dr hab. Pawła Wołoszyna

Podstawą wydania recenzji jest Uchwała Rady Dyscypliny Nauki o Zarządzaniu i Jakości Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie z dnia 23 września 2021 r. powołująca mnie na recenzenta w/w rozprawy.

Uwzględniając ustawowe kryteria i wymogi stawiane rozprawom doktorskim w kolejnych punktach recenzji zwrócę uwagę przede wszystkim na: wybór tematu rozprawy oraz sposób jego przedstawienia, zawartość merytoryczną, stopień oryginalności zdefiniowanego problemu naukowego, wiedzę teoretyczną jak i zaprezentowany warsztat badawczy.

Spełniając powyższe kryteria recenzja została przeprowadzona oraz opracowana wg. następującego schematu:

1. *Uwagi ogólne dotyczące strony formalnej i redakcyjnej rozprawy*
2. *Ocena wyboru tematu rozprawy i sposobu jego przedstawienia*
3. *Ocena zawartości merytorycznej rozprawy oraz uwagi dyskusyjne*
4. *Ocena stopnia oryginalności omówionego problemu naukowego*
5. *Ocena ogólnej wiedzy teoretycznej kandydata w danej dyscyplinie naukowej*
6. *Ocena umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez kandydata*
7. *Wnioski końcowe/konkluzja recenzji*

1. Uwagi ogólne dotyczące strony formalnej i redakcyjnej rozprawy

Recenzowana praca obejmuje 245 stron wydruku komputerowego, na które składa się wstęp, sześć rozdziałów, podsumowanie, bibliografia, spis rysunków (58), spis tabel (9), oraz cztery załączniki.

Sporządzony wykaz literatury jest bardzo obszerny i obejmuje 179 pozycji literaturowych (zarówno polskich jak i zagranicznych). Wśród cytowanych prac można wskazać znaczącą część pozycji

publikowanych po roku 2017, co wypełnia postulaty dotyczące aktualności analizowanego piśmiennictwa i bieżącego śledzenia najnowszych dokonań naukowych w analizowanym przez Autorkę obszarze. Oceniając zbieżność wykazanych w bibliografii pozycji należy również wskazać na ich bardzo ścisłe skorelowanie z tematem recenzowanej rozprawy. Ponadto znaczące uzupełnienie do literatury stanowi Załącznik numer 1, w którym Autorka wykazała listę 130 aktów prawnych, które poddane zostały szczegółowej analizie stanowiącej jeden z etapów procedury badawczej zrealizowanej w ramach przedstawionych rozważań.

Praca napisana jest poprawnym językiem, ze szczególną dbałością o walory językowe a styl prowadzenia wywodu odpowiada kanonowi opracowań naukowych. W ujęciu formalnym zatem, całość pracy prezentuje się bardzo dobrze, spełniając wymogi formalne przewidziane dla prac awansowych na stopień naukowy doktora.

2. Ocena wyboru tematu rozprawy i sposobu jego przedstawienia

Dynamiczny rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych zdeterminował zwiększony dynamizm w działalności podmiotów gospodarczych oraz ewolucyjność ich otoczenia. To z kolei zdeterminowało zwiększony popyt na aktualną i bieżącą informację o sytuacji ekonomicznej podmiotów gospodarczych. W tym obszarze kluczową rolę w dostarczaniu rzetelnych i wiarygodnych informacji spełnia rachunkowość, która tworzy system informacyjny, służący użytkownikom do podejmowania decyzji gospodarczych zwłaszcza w obszarze finansowym. Zgłaszane potrzeby informacyjne pochodzą nie tylko od menedżerów organizacji ale wynikają również z potrzeb otoczenia, na które składają się nie tylko podmioty konkurujące bądź współpracujące, ale cały system gospodarczy, w którym funkcjonuje organizacja.

Toteż współczesne systemy rachunkowości, aby sprostać powyższym wymaganiom spotykają się z nieustającymi procesami zmian w celu poszukiwania nowych, innowacyjnych ale i bezpiecznych rozwiązań pozwalających na usprawnienie pracy księgowych poprzez wprowadzenie porządku w ewidencji obrotu gospodarczego oraz zapewnianie porównywalności i poprawności prowadzonych ksiąg rachunkowych.

W warunkach globalizacji procesów gospodarczych rośnie znaczenie harmonizacji i standaryzacji procesów umożliwiających uzyskanie ujednoczonych, porównywalnych, transparentnych informacji o sytuacji ekonomicznej podmiotów gospodarczych. W świetle powyższych oczekiwań oraz tendencji wskazującej na dążenie do harmonizacji i standaryzacji gromadzonych informacji o obrocie gospodarczym **szczególnego znaczenia nabiera dążenie do stworzenia jednolitego systemu prowadzenia ksiąg rachunkowych** zarówno w perspektywie rozwiązań krajowych jak i obrotu gospodarczego traktowanego w ujęciu międzynarodowym.

W literaturze przedmiotu jak również w opracowaniach praktycznych nie zostały zdefiniowane ani zaproponowane rozwiązania wskazujące na ujednoczenie krajowego systemu prowadzenia ksiąg rachunkowych, choć standardy rachunkowości i system finansowy są tematem wielu prac zarówno naukowych jak i projektowych. Jednym z rozwiązań mającym odpowiadać na powyższą potrzebę, wskazujących na tendencję standaryzacji, jest Polski Ład, z którym przyszło borykać się współczesnym przedsiębiorcom – ale w jego aktualnej fazie implementacji – trudno jest oceniać jego skuteczność w realizacji zamierzonych założeń: ujednoczenia i standaryzacji.

Niemniej jednak naprzeciw powyższym oczekiwaniom i potrzebom wychodzi prezentowana w rozprawie koncepcja jednolitego krajowego systemu prowadzenia ksiąg rachunkowych – opracowana i zaprezentowana w recenzowanej rozprawie doktorskiej.

Autorka w wyniku szerokich badań literaturowych jak również dogłębnej analizy działań podejmowanych przez państwo zidentyfikowała problem badawczy, który sformułowała następująco(strona 7):

„koncepcja jednolitego krajowego systemu prowadzenia ksiąg rachunkowych jest innowacyjną propozycją dla dalej idących kroków w kierunku ujednoczenia, centralizacji i zwiększenia transparentności informacji dostarczanej przez rachunkowość na szczeblu państwowym”

Zidentyfikowany i zdefiniowany przez Autorkę problem badawczy stanowił podstawę dla sformułowania hipotezy głównej dysertacji (strona 9) zakładającej iż:

„nie istnieją bariery które istotnie ograniczają możliwość wprowadzenia jednolitego krajowego systemu prowadzenia ksiąg rachunkowych”

Potwierdzenie tak sformułowanej hipotezy oznaczałoby, że rozważany system nie będzie wiązał się z radykalnymi zmianami w ustroju społeczno-gospodarczym i będzie miał charakter łagodnych zmian, choć pozornie może stwarzać odwrotne wrażenie. Ponadto może okazać się, iż potencjalnie zidentyfikowane bariery nie wykluczają wdrożenia proponowanej koncepcji. Dlatego też uzupełnieniem oraz uszczegółowieniem hipotezy głównej są cztery hipotezy pomocnicze obejmujące następujące założenia, iż:

HP 1. *Wprowadzenie jednolitego krajowego systemu prowadzenia ksiąg rachunkowych jest możliwe z prawnego punktu widzenia poprzez zmiany obejmujące tylko pojedyncze akty prawne i ograniczone do ich wąskich fragmentów.*

HP 2. *Dostępne aktualnie technologie informatyczne posiadają wszystkie własności niezbędne do implementacji jednolitego systemu ksiąg rachunkowych.*

HP 3. *Potencjalne korzyści z wprowadzenia jednolitego systemu prowadzenia ksiąg rachunkowych wykraczają poza bezpośrednio z nim związany obszar kontroli państwa nad podmiotami gospodarczymi oraz dotyczą wszystkich grup interesariuszy.*

HP 4. *Możliwe jest wdrożenie jednolitego systemu ksiąg rachunkowych przez państwo bez zauważalnych obciążeń finansowych dla podmiotów prowadzących działalność gospodarczą.*

Przy tak zdefiniowanym problemie badawczym oraz postawionych hipotezach określających jednocześnie luki badawcze sformułowano **cel główny (CG)** dysertacji doktorskiej (strona 8), którym jest:

Identyfikacja możliwości wprowadzenia jednolitego krajowego systemu prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz barier towarzyszących takiemu przedsięwzięciu.

Autorka definiuje powyższy system jako kompleksowe rozwiązanie informatyczne obejmujące swoim zasięgiem jednostki prowadzące działalność na terenie Polski. Rozwiązanie takie umożliwiłoby zastąpienie systemów prowadzenia ksiąg rachunkowych w poszczególnych jednostkach poprzez zunifikowany, rozproszony a także kryptograficznie zabezpieczony system. System ten odpowiadałby za agregację tych samych zasobów informacyjnych, których gromadzenie i przetwarzanie jest wymagane w oparciu o ustawy i rozporządzenia – w tym przede wszystkim Ustawę o Rachunkowości, Ordynację Podatkową oraz Krajowe i Międzynarodowe Standardy Rachunkowości.

Autorka wskazała, iż dokonując analizy obecnego stanu prawnego, jak również w wyniku przeprowadzonych badań literaturowych oraz zgromadzonych doświadczeń własnych może zidentyfikować liczne obawy i zastrzeżenia, jakie mogą pojawić się w procesie tworzenia oraz wdrażania jednolitego systemu prowadzenia ksiąg rachunkowych. Obawy powyższe związane są przede wszystkim z nieufnością wobec bezpieczeństwa rozwiązań technologicznych oraz obawą przed

nadmierną kontrolą i ingerencją państwa w działalność przedsiębiorstw. Ponadto znaczącą trudność niesie sama skala proponowanych zmian, która mając w głównym założeniu stworzenie jednolitego systemu powinna objąć swym oddziaływaniem wszystkie podmioty gospodarcze w skali kraju.

Postawiony przez Autorkę cel główny rozprawy oceniam jako dobrze sformułowany w świetle wymagań formalnych oraz metodologicznych stawianych dysertacjom doktorskim. Ponadto stwierdzam, iż zakładany zakres pracy badawczej zarówno w obszarze badań teoretycznych jak i praktycznych wynikający z tak zdefiniowanego celu świadczy o bardzo dogłębnej oraz ugruntowanej wiedzy Autorki dotyczącej kierunku badania naukowego jakie powinna zrealizować w dysertacji.

Dlatego też w uzupełnieniu do celu głównego Autorka zdefiniowała następujące cele szczegółowe (strona 9), których realizacja powinna w znaczący sposób wspomóc osiągnięcie celu głównego rozprawy:

- a) dokonanie analizy i rozpoznanie procesów poddających się unifikacji i automatyzacji w systemie prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz wyróżnienie możliwych poziomów unifikacji w skali krajowej wraz z ich konsekwencjami dla kształtu i roli systemu rachunkowości w ustroju gospodarczym,
- b) zgromadzenie aktów prawnych, których modyfikacja byłaby niezbędna do wprowadzenia jednolitego systemu ksiąg rachunkowych, a także określenie zakresu takich zmian i sformułowanie prototypowych znowelizowanych wersji tych aktów,
- c) wskazanie własności technologii informacyjnych koniecznych do implementacji jednolitego systemu ksiąg rachunkowych oraz zbadanie aktualnych technologicznych możliwości takiej implementacji,
- d) przeprowadzenie analizy korzyści i motywów uzasadniających dążenie do rozważanej unifikacji systemu ksiąg rachunkowych, w tym także rozpoznanie pozytywnych efektów nie związanych bezpośrednio z obszarem rachunkowości,
- e) podjęcie próby oceny, systematyzacji i określenia wagi zagrożeń i barier o charakterze innym niż prawny lub technologiczny, postrzeganych przez różne grupy społeczne jako związane z rozważaną unifikacją.

Autorka rozprawy weryfikuje postawione hipotezy oraz realizuje założone cele w efekcie zaplanowanego i przeprowadzonego procesu badawczego na który składała się: analiza literatury, badania ankietowe oraz przeprowadzone wywiady.

Szczególne miejsce w realizowanym procesie badawczym zajmuje analiza literatury. Badania literatury posłużyły do realizacji pierwszych czterech celów szczegółowych. Natomiast badania ankietowe oraz wywiady pogłębione stanowiły uzupełnienie dla przeprowadzonego pierwotnie procesu analizy literatury i przyczyniły się do realizacji ostatniego szczegółowego celu rozprawy.

Tak zaplanowane oraz przeprowadzone badania pozwoliły na identyfikację możliwości, szans i zagrożeń, które mogą wynikać dla wprowadzenia postulowanego rozwiązania systemowego. Badania empiryczne użytkowników pozwoliły na bezpośrednie rozpoznanie oraz zweryfikowanie istotnych barier, które mogą pojawić się w sytuacji tworzenia oraz implementowania zaproponowanego przez Autorkę systemowego rozwiązania.

Wybór tematyki rozprawy jak również przeprowadzony proces identyfikacji, analizy, badania oraz wnioskowania zaprezentowany syntetycznie we wstępie rozprawy oraz szczegółowo w poszczególnych rozdziałach rozprawy oceniam bardzo dobrze. Praca została napisana w sposób bardzo zwarty, logiczny oraz rzetelny. Wszystkie przeprowadzone rozważania związane są bezpośrednio lub pośrednio ze zdefiniowanym celem głównym. Wywód natomiast prowadzony jest bardzo konsekwentnie, przez co każdy kolejny rozdział odpowiada za realizację postawionych szczegółowych celów badawczych.

Analizując konstrukcję pracy oraz zamieszczone przez Autorkę w poszczególnych rozdziałach rozważania uważam, że przedłożona do oceny praca świadczy o bardzo dogłębnym zapoznaniu się Autorki z tematem zarówno w perspektywie teoretycznej jak i praktycznej.

Moim zdaniem na szczególną uwagę zasługuje zaprezentowany w rozprawie przegląd aktów prawnych oraz ich analiza pod kątem związku oraz możliwości wykorzystania w tworzonej modelu standaryzowanego systemu.

Zaprezentowane przez Autora badania świadczą o gruntownym przemyśleniu procedury badawczej jak również umiejętności wysokiego stopnia syntetyzowania oraz analizy zebranego materiału faktograficznego.

3. Ocena zawartości merytorycznej rozprawy oraz uwagi dyskusyjne

W konsekwencji postawionej hipotezy głównej, hipotez szczegółowych oraz zdefiniowanego celu głównego i celów szczegółowych, Autorka zaprojektowała rozprawę w układzie adekwatnym do przeprowadzonego wywodu logicznego zakładającego proces trzyetapowy tj.: badania teoretyczne – koncepcja wyłaniająca się z badań – weryfikacja empiryczna zasadności koncepcji.

Rozprawa została podzielona na **sześć rozdziałów**, w których w konsekwentny sposób Autorka dąży do weryfikacji postawionych hipotez oraz realizacji założonych celów szczegółowych oraz celu głównego.

Ponieważ celem głównym jest koncepcja stworzenia zunifikowanego systemu prowadzenia ksiąg rachunkowych Autorka postanowiła przeanalizować wszystkie aspekty związane z możliwościami oraz uwarunkowaniami technologicznymi warunkującymi stworzenie powyżej zakładanej koncepcji zunifikowanego systemu. Toteż **rozdział pierwszy** poświęcony został gruntownej analizie literatury z obszaru rozwiązań ICT w kontekście dokonującej się czwartej rewolucji przemysłowej, stanowiącej tło podjętej przez Autorkę tematyki badawczej. W rozdziale tym ukazane zostały trendy automatyzacji oraz unifikacji procesów biznesowych ze szczególnym uwzględnieniem ich znaczenia w obszarze rachunkowości. Rozważone zostały konsekwencje unifikacji zasobów informacyjnych w skali kraju. W rozdziale tym Autorka wskazała również, na własności oraz potencjał technologii informacyjno-komunikacyjnych, które stanowić mogą podwaliny dla tworzonego prototypu. Poprzez tak przeprowadzony wywód Autorka dążyła do realizacji pierwszego oraz trzeciego celu częściowego, które zdefiniowała. Na szczególną uwagę w tym rozdziale zasługuje punkt 1.2.2 dokonujący oceny możliwości automatyzacji rachunkowości w świetle badań literaturowych jak również punkt 1.3 identyfikujący kluczowe korzyści wynikające z unifikacji zasobów informacyjnych.

Niemniej jednak Autorka w przytoczonych fragmentach dysertacji skupia się na wykazaniu możliwości oraz korzyści – ale w mojej opinii przyjmuje, analizuje i opisuje przede wszystkim tylko perspektywę makro-systemową skupiając się na korzyściach dla systemu kontroli administracyjnej, systemu finansowego w skali państwa czy systemu gospodarczego. Opisuje również korzyści dla funkcjonowania korporacji międzynarodowych, które wykorzystują zunifikowane systemy rachunkowości. Natomiast zabrakło mi w tym rozdziale pochylenia się nad korzyściami, które może uzyskać a przede wszystkim „odczuć” przedsiębiorca z grupy mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Dlatego też prosilibym aby Autorka w kilku słowach wskazała na zidentyfikowane przez siebie – w procesie badań literaturowych ale również wynikające z własnych obserwacji korzyści dla takich właśnie podmiotów rynkowych.

Drugi rozdział Autorka poświęca na przedstawienie idei oraz własności zunifikowanego systemu rachunkowości – który stanowi kluczową koncepcję i wartość ocenianej rozprawy. Zaprezentowana koncepcja zawiera w sobie definicje kilku kluczowych płaszczyzn modelu a mianowicie: perspektywę rozwiązań formalnych i prawnych, funkcjonalnych, technologicznych, zarządczych oraz finansowych.

Ta część rozprawy zawiera także wskazanie głównych przesłanek motywujących do opracowania koncepcji modelu systemu oraz ewentualnego jego wdrożenia. Na tym etapie opracowania przeprowadzona została również analiza pozytywnych efektów wdrożenia, które można przewidzieć na podstawie dokonanej analizy literatury. W tym rozdziale Autorka omówiła również potencjalny wpływ prezentowanej koncepcji na funkcje i zasady rachunkowości. Tak przeprowadzony wywód przez Autorkę przyczynia się do dalszej realizacji pierwszego oraz czwartego szczegółowego celu, zdefiniowanego we wstępie rozprawy.

Analizując przedstawione przez Autorkę zręby koncepcji dla rozwiązania stanowiącego zunifikowany system moją szczególną uwagę przyciągnął punkt 2.4 w którym Autorka bardzo szczegółowo definiuje dziewięć głównych grup interesariuszy i dogłębnie analizuje wpływ proponowanego rozwiązania na powyższe grupy. Można znaleźć w tym punkcie przykłady nie tylko wpływu pozytywnego ale również wskazania na możliwość pojawienia się negatywnych skutków proponowanego rozwiązania. Analizując zaprezentowane przez Autorkę rozważania w tym rozdziale świadczą o bardzo gruntownej wiedzy i niezmiernie szerokiej perspektywie ujęcia prezentowanego rozwiązania. *Autorka w tym rozdziale, odpowiada – można by rzec intuicyjnie – na moje postawione wcześniej pytanie o znaczenie proponowanych zmian dla grupy MSP, natomiast kontynuując moją wcześniejszą myśl prosiłabym jednak o rozwinięcie przez Autorkę koncepcji związanej z korzyściami oraz niedogodnościami zwłaszcza dla interesującej mnie grupy interesariuszy. Prosiłabym o udzielenie odpowiedzi jak Autorka ocenia postawy przedsiębiorców związane z „wystawieniem” poza podmiot gospodarczy obowiązku sprawozdawczości. W mojej opinii wielu przedsiębiorców gromadzi informacje o obrotach – ponieważ jest zobligowanych do prowadzenia systematycznej sprawozdawczości – natomiast jeśli obowiązek ten zostanie poprzez proponowane rozwiązanie systemowe „przeniesiony” do podmiotów sprawozdawczych – czy wielu przedsiębiorców – zwłaszcza mikro nie przestanie interesować się prowadzeniem własnej rachunkowości zarządczej?*

Ponadto niezmiernie ciekawy wydaje mi się wątek objęcia zunifikowanym systemem rachunkowości gospodarstw domowych. Czy zaproponowane przez Autorkę rozwiązanie mogłoby stanowić przyczynek do zmiany w systemie corocznego rozliczania przez osoby fizyczne swoich przychodów, ponieważ informacje te byłyby już w posiadaniu odpowiednich organów?

Kolejny rozdział Autorka poświęciła na analizę prawnych uwarunkowań unifikacji systemu rachunkowości. W rozdziale tym Autorka dokonuje identyfikacji aktów prawnych związanych z tworzoną koncepcją rozwiązania systemowego oraz dokonuje analizy przeprowadzenia modyfikacji wynikających z konieczności usunięcia prawnych barier kolidujących z postulowanym rozwiązaniem. Warto wskazać, że **rozdział trzeci** zawiera minimalistyczny model koniecznych zmian ustawowych obejmujący nie tylko analizę i propozycje modyfikacji już istniejących aktów prawnych, ale zawiera również propozycje dla stworzenia nowych aktów regulujących kluczowe aspekty działania jednolitego systemu. w świetle rozważanej koncepcji. Zakres pracy który został włożony i zaprezentowany w tym rozdziale przez Autorkę chociażby na etapie selekcji aktów istotnych z perspektywy poruszanego tematu oraz proponowanego rozwiązania jest imponujący. Bardzo cennym oraz wymiernym efektem przeprowadzonej pracy jest tabela zaprezentowana w załączniku 1. Rozdział niniejszy stanowił podstawę dla zrealizowania drugiego z celów szczegółowych postawionych przez Autorkę rozprawy.

Niezmiernie optymistyczne wydaje się podsumowanie wynikające z przeprowadzonej przez Autorkę pracy, w którym podaje iż zidentyfikowanych zostało łącznie 15 ustaw oraz 4 rozporządzenia, których nowelizacja byłaby konieczna w przypadku wdrożenia koncepcji zunifikowanego systemu. W tym miejscu prosiłabym Autorkę o kilka słów komentarza – jak ocenia perspektywę wdrożenia swojej koncepcji w świetle wdrożonych rozwiązań Polskiego Ładu?

Rozdział czwarty Autorka poświęca na omówienie technologicznych i finansowych aspektów dotyczących wdrożenia zaproponowanego rozwiązania. Dyskutowane w tym rozdziale są wyzwania

technologiczne związane z realizacją proponowanej koncepcji i wymagania jakie wdrażane rozwiązanie będzie stawiać przed aktualnie dostępnymi technologiami informatycznymi. W tym rozdziale Autorka bardzo szczególną uwagę poświęca na kwestie transparentności i otwartości systemu przy jednoczesnym uwzględnieniu rozwiązań warunkujących zapewnienie bezpieczeństwa gromadzonych, przechowywanych i przetwarzanych danych. Bardzo istotny jest również fakt, iż w rozdziale tym zostały poruszone kwestie finansowania wdrożenia proponowanej koncepcji oraz źródła utrzymania tego rozwiązania, ponieważ poprawnie stworzona koncepcja systemu informatycznego powinna uwzględniać również ten aspekt. Ta część pracy odpowiada za realizację trzeciego celu szczegółowego zdefiniowanego we wstępie. *Na tym etapie analizy przedłożonej rozprawy prosiłabym Autorkę o uzupełnienie i rozwinięcie bardzo cennej myśli zawartej w podsumowaniu tego rozdziału, dotyczącej dążenia do doskonałości rozwiązań technologicznych. Czy zdaniem Autorki, postulat potraktowania rozwiązania jako modelowe w którym Państwo jest głównym interesariuszem, nie przekreśla dążenia do osiągnięcia jego maksymalnej użyteczności dla pozostałych interesariuszy? Biorąc pod uwagę systemowe oczekiwania Państwa, którym przeciwstawia się elementarne oczekiwania jednostkowych interesariuszy – takich jak np. gospodarstwo domowe czy mikroprzedsiębiorstwo. Jakie Autorka widzi rekomendacje – aby dążyć do osiągnięcia „złotego środka”?*

W **rozdziale piątym** Autorka powraca do rozważań poświęconych identyfikacji potencjalnych korzyści jakie miałyby przynieść realizacja prezentowanej w pracy koncepcji. Na tym etapie rozważań skupia się na perspektywie całego państwa i systemu gospodarczego w odniesieniu do ogólnych koncepcji ekonomicznych. Perspektywa obrona przez Autorkę nadal utrzymana jest w konwencji makroekonomicznej dotyczącej systemu funkcjonowania państwa oraz systemu gospodarczego jako całości. Szczególne znaczenie dla mnie ma punkt 5.2, który stanowi o bardzo pragmatycznym podejściu Autorki do weryfikacji zaproponowanego przez siebie rozwiązania. Wychodzi z rozważań koncepcyjnych, teoretycznych, które zostają poddane bezwzględnej ocenie przez stworzony system oceny wynikający ze zdefiniowanych w bardzo racjonalny sposób kryteriów wykorzystujących metody obiektywnego pomiaru. Uważam, że ciekawym i wartym rozwinięcia pomysłem jest tabela 6 ze strony 172, na której Autorka prezentuje korzyści wynikające z wdrożenia zaproponowanego rozwiązania. *Prosiłabym aby w kontekście powyższej tabeli Autorka spróbowała wymienić większy wachlarz korzyści zarówno bieżących jak i przyszłych w skali mikro. Jak można zauważyć z moich poprzednich sugestii, uważam, że jest to płaszczyzna warta poddania dalszym rozważaniom naukowym. Toteż prosilabym o więcej przykładów obrazujących korzyści jakie mogą uzyskać zwłaszcza gospodarstwa domowe jak i sektor MiSP w wyniku wdrożenia proponowanego rozwiązania.*

Ostatni **rozdział – szósty**, poświęcony został prezentacji wyników przeprowadzonego przez Autorkę empirycznego procesu badawczego oraz wyników zgromadzonych i przeanalizowanych badań. Opisane w rozdziale badania składały się z trzech zasadniczych części, ankiety ogólnej, ankiety pogłębionej oraz wywiadów z wybranymi respondentami. Pierwszemu badaniu poddanych zostało 214 respondentów zatrudnionych w takich dziedzinach zawodowych jak: finanse, informatyka, zarządzanie oraz prawo. To co warto zaznaczyć dobór respondentów do badania był doborem nielosowym, celowym, a jednostki poddane badaniu spełniały określone w procedurze badawczej kryteria. Drugim etapem nadań były pogłębione badania ankietowe, którym poddanych zostało 20% respondentów z poprzedniej grupy, którzy spełniali dodatkowe – ściślej określone kryteria. Ostatnim etapem prowadzonych badań empirycznych były pogłębione wywiady z reprezentantami poszczególnych badanych obszarów branżowych. Wywiady miały na celu lepsze zidentyfikowanie możliwości ale i barier wdrożenia, poprzez zebranie danych jakościowych w tym między innymi poprzez ocenę nastrojów i ewentualnej awersji respondentów wobec zaproponowanego rozwiązania. Badanie miało na celu również zidentyfikować potencjalne zagrożenia, które poprzez ich zindywidualizowany charakter mogą być trudne do zdiagnozowania. Założeniem Autorki było wykrycie potencjalnych negatywnych czynników które mogą mieć znaczący wpływ na efektywność wdrożenia proponowanej

koncepcji. Co więcej uzyskane przez Autorkę wyniki wskazują, iż dopiero na tym etapie badań został wykryty najistotniejszy negatywny czynnik, który stanowi znaczącą przeciwwagę dla wcześniejszych rozważań zawartych w pracy.

Stąd też moje pytanie dotyczące ostatniego rozdziału związane jest z rekomendacjami, które mogłaby Autorka zasugerować w kontekście zidentyfikowanych negatywnych czynników oraz barier, które okazały się w wielu przypadkach dość zaskakujące a wynikające przede wszystkim z subiektywnej oceny proponowanej koncepcji zunifikowanego systemu. Ponieważ koncepcja opisana w pracy z perspektywy uwarunkowań prawnych, technologicznych oraz zabezpieczenia finansowego stanowi bardzo zwarte i konsekwentne opracowanie toteż interesują mnie przede wszystkim rekomendacje związane ze stworzeniem odpowiednich narzędzi komunikowania dedykowanych dla poszczególnych grup interesariuszy, które będą mogły wpłynąć na zmiany w postrzeganych przez nich zagrożeniach oraz barierach wynikających z zaproponowanej koncepcji.

Reasumując moje pytania oraz zachętę do dyskusji, jaką wyartykułowałam oceniając każdy z elementów rozprawy osobno – stwierdzam, że perspektywa zawarta w ocenianej dysertacji tworzy konstrukt systemowy, na wysokim poziomie abstrakcji odpowiadającym potrzebom tej klasy rozwiązania koncepcyjnego. Moje pytania natomiast, najczęściej związane były z chęcią podjęcia dyskusji z Autorką na temat rozwiązań bardziej elementarnych, dedykowanych dla „operacyjnego szczebla” funkcjonowania państwa – to jest interesariuszy takich jak gospodarstwa domowe czy mikro i MSP. Niemniej jednak, mimo zawartych pytań i uwag dyskusyjnych, uważam, iż zaprezentowane w rozprawie rozwiązanie jest przemyślane, systemowe oraz bardzo kompletne w swojej koncepcji.

Całość rozprawy dopełnia podsumowanie, bibliografia, spisy rysunków, tabel oraz załączniki.

Podsumowując ocenić należy, iż zaproponowana przez Autorkę struktura rozprawy jest spójna z jej celami i w sposób jednoznaczny poszczególne rozdziały odwołują się do zdefiniowanych celów rozprawy. Autorka w sposób sprawny przedstawia cały przeprowadzony cykl badawczy, jak również przejrzyste prezentuje wnioski z badań w rozdziale szóstym. Pozwala to na wysoką ocenę w kontekście hipotez badawczych przyjętych przez Autorkę rozprawy.

4. Ocena stopnia oryginalności problemu naukowego

Oceniając oryginalność zaproponowanego rozwiązania dla postawionego problemu badawczego warto spojrzeć nań poprzez pryzmat modelu nauki, który tradycyjnie zamyka się w procesie:

teoria-koncepcja-operacjonalizacja-observacja/ocena. Najsilniejszą stroną recenzowanej pracy jest drugi z wymienionych elementów, do których nawiążę poniżej.

Pierwszy, tj. teoria został bardzo gruntownie rozpoznany oraz przeanalizowany (są to przede wszystkim rozdziały 1 oraz 3). Zostały napisane poprawnie, w oparciu o aktualną literaturę przedmiotu. Kolejne rozdziały 4 oraz 5 również prezentują bardzo gruntowną wiedzę teoretyczną Autorki w omawianych w tych rozdziałach obszarach teoretycznych.

Natomiast największą wartość upatruję w zaprezentowanej przez Autorkę koncepcji jednolitego systemu prowadzenia ksiąg rachunkowych zawartą w rozdziale 2 niniejszej pracy. Stworzony przez Autorkę konstrukt wynika z gruntownej analizy piśmiennictwa, unormowań prawnych, jest logiczny, spójny oraz czytelnie zaprezentowany.

Ponadto kolejny rozdział dysertacji – mimo, że stanowi kontynuację rozważań na gruncie teoretycznym w perspektywie możliwości technologicznych oraz finansowych implementacji zaproponowanej koncepcji stanowi bardzo logiczną konsekwencję badawczą warunkującą poprawną ocenę możliwości implementacyjnych zaproponowanego rozwiązania.

Na szczególną uwagę zasługuje również fakt, że efektem końcowym badań empirycznych nad możliwością implementacji zaproponowanego rozwiązania są wnioski dotyczące negatywnej weryfikacji tegoż rozwiązania przez respondentów. Jest to jak najbardziej możliwe, natomiast należy przyznać, iż jest to zdecydowanie niestandardowy wynik pojawiający się w dysertacjach doktorskich. Najprawdopodobniej dlatego, że wielu badaczy zakłada najczęściej pozytywną weryfikację postawionych przez siebie hipotez bądź też badawczych.

Przechodząc do konkluzji – uważam, że zaproponowana koncepcja jednolitego krajowego systemu prowadzenia ksiąg rachunkowych charakteryzuje się dużym stopniem oryginalności i odpowiada wymaganiom formalnym stawianym przed pracami doktorskimi. Zaproponowana koncepcja jest nie tylko oryginalnym, autorskim pomysłem Doktorantki, ale stanowi bardzo istotną propozycję rozwiązania o znaczących walorach użytkowych, których jakość została również przebadana i zweryfikowana przez Autorkę w pracy.

5. Ocena ogólnej wiedzy teoretycznej kandydata w danej dyscyplinie naukowej

W recenzowanej pracy zawarta została bardzo dokładna i szczegółowa analiza literatury nie tylko krajowej ale również zagranicznej z obszaru rachunkowości, technologii informacyjnych, unormowań prawnych regulujących prowadzenie ksiąg podatkowych oraz sprawozdawczość, procesów zarządzania organizacjami oraz zarządzania zasobami informacyjnymi.

Jak już wielokrotnie wspominałam we wcześniejszych sekcjach recenzji – przedłożona praca charakteryzuje się znaczną interdyscyplinarnością podejścia Autorki oraz obejmuje bardzo szerokie spektrum zagadnień teoretycznych, które urzeczywistniają się w formie zapisów księgowych, które z kolei tworzą system rachunkowości. Aby właściwie zaprezentować swoją koncepcję Autorka dysertacji musiała dokonać wielopłaszczyznowych badań literaturowych z teorii zarządzania organizacjami, trendów i rozwiązań w obszarze wykorzystania ICT w zarządzaniu organizacjami ale i w doskonaleniu systemowych rozwiązań w skali makro – i z tego zadania wywiązała się w bardzo wysokim stopniu.

Na szczególną uwagę zasługuje rozdział trzeci poświęcony prawnym uwarunkowaniom unifikacji systemu. Ogrom pracy, który został włożony w rozpoznanie prawnych uwarunkowań dla tworzonego rozwiązania jest bezsporny.

Biorąc pod uwagę wszystkie powyższe oceniam poziom wiedzy teoretycznej Autorki w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości na bardzo wysokim poziomie.

6. Ocena umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez kandydata

Autorka recenzowanej pracy przygotowała rozprawę według standardowego układu odwzorowującego proces naukowy: teoria-koncepcja-operacjonalizacja-obszernia/ocena. Jak już opisywałam we wcześniejszych punktach recenzji – wszystkie powyższe etapy realizacji samodzielnego procesu naukowego zostały przez Doktorantkę przeprowadzone w bardzo dokładny i staranny sposób.

Zaprezentowana koncepcja rozwiązania ujednoczonego krajowego systemu prowadzenia ksiąg rachunkowych została przygotowana w wyniku przeprowadzonych szerokich ale i dogłębnych badań literaturowych. Co więcej zaproponowana koncepcja została posadowiona w kontekście uwarunkowań prawnych, które również zostały bardzo precyzyjnie przeanalizowane pod kątem ich znaczenia dla proponowanego modelu jak również konieczności wprowadzania zmian legislacyjnych.

Stworzona koncepcja stanowi bardzo dobrze przygotowany oraz zdefiniowany konstrukt naukowy - co po raz kolejny świadczy o szerokiej wiedzy i bogatym warsztacie naukowym doktorantki. W pracy nie zabrakło również badań empirycznych mających na celu weryfikację koncepcji doktorantki w środowisku biznesowym. Tak jak w poprzednich etapach prowadzonego wywodu naukowego – również i na tym etapie stwierdzam, że proces badań empirycznych został bardzo dobrze zaplanowany i przeprowadzony. Wyniki badań natomiast zostały poddane szczegółowej analizie i ocenie, która przyczyniła się do sformułowania wniosków w ostatnim fragmencie rozprawy.

Toteż zaprezentowany przez Autorkę warsztat badawczy, jak również umiejętność wyciągania wniosków projektujących zasługują na duże słowa uznania.

7. Wnioski końcowe/konkluzja recenzji

Recenzowana praca stanowi ważny wkład Autorki w rozwój badań naukowych odnoszących się do nauk ekonomicznych w dyscyplinie nauki o zarządzaniu.

Opracowanie jest w pełni oryginalne oraz dojrzałe. Autorka przeprowadziła analizę problemu, zasugerowała rozwiązanie oraz dokonała ewaluacji i walidacji zaproponowanego rozwiązania w wyniku przeprowadzonych badań empirycznych. Logika prowadzonego dyskursu naukowego jest zwięzła i jasna.

Co więcej rozprawa – moim zdaniem – wypełnia znaczącą lukę poznawczą jaką jest możliwość oraz bariery stworzenia jednolitego krajowego systemu prowadzenia ksiąg rachunkowych.

Dlatego uważam, że przedstawiona do oceny rozprawa doktorska Pani mgr Anny Karcz wnosi istotne wartości do dziedziny nauk ekonomicznych, dyscypliny nauk o zarządzaniu i jakości oraz spełnia wszystkie wymogi stawiane pracom doktorskim zgodnie z art. 13.1 Ustawy o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki z dnia 14.03.2003 r. i wnoszę o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Równocześnie składam wniosek do Rady Dyscypliny Nauki o Zarządzaniu i Jakości Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie o wyróżnienie niniejszej rozprawy oraz Autorki za szczególny wkład w pogłębianie wiedzy w dziedzinie nauki o zarządzaniu i jakości.

Z poważaniem

dr hab. Iwona Chomiak-Orsa,
prof. UE we Wrocławiu